

*Országos komplex hon- és népismereti vetélkedő
2013/2014*

4. forduló

Damjanich János Általános Iskola

Isaszeg

MEGOLDÁS

2. Párosítsátok a tájegységeket a hozzájuk kapcsolódó viseletekkel! (10 pont)

a)

b)

c)

d)

e)

f)

g)

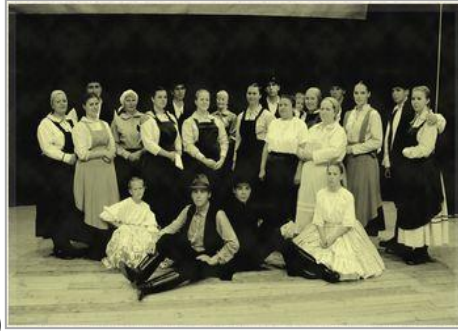
h)

i)

j)

k)

3. A képek között találotok 1 kakukkfőjét! (2 pont) **j**

Melyik tájegység viselete látható a képen? (2 pont) **Alsó Garam-mente**

Mire vezethető vissza a viselet eredete? (5 pont)

A nők öltözéke: csörgős piros csizma, ráncos pörgős szoknya, melyből nagyobb ünnepeken tizet is felvettek; fodros ing, karjukon szalaggal ún. "karravalóval" nyakukban szalagokból nyakbavaló és többsoros lapos ezüst gyöngy. Télen bélelt kabátot, "farkaskacát" vettek fel. A nőknél jellemző volt a hosszú derék, mert a szoknyát csípő alatt viselték, amit a pruszlíkra / mellény / erősített hurkászerű pofándli tartott. A helyi történeti néphagyomány a viselet eredetét a hódoltság korára helyezi, amikor a vidéket megszállva tartó török basának nagyon megtetszettek a kéméndi lányok, asszonyok. Hogy azonban többet lásson női bájaikból, elrendelte, hogy kurtítsák meg szoknyáikat. Az asszonyok eleget tettek a parancsnak, a szoknyák aljából egy széles sávnyit levágtak, de közben furfangos módon túljárva a zsarnok eszén a derékrészt ugyanennyivel meghosszabbították, ami által az immár rövidebb szoknya ugyanoda csúszott vissza, ahol eredetileg is volt.

4. Melyik ruhadarab „mesél” magáról? (20 pont)

1. A női alsótestet fedő, házi vászomból készült ruhadarab neve:

pendely

2. Jelentése kettős, mely egyrészt az anyagot, másrészt pedig az ebből az anyagból készült, és ugyancsak ennek nevezett kabátféle felsőruhát jelenti:

szűr

3. A legbecsesebb férfi és női posztóujjas, amelyet esetenként férfiak, s nők felváltva is viseltek:

mente

4. *A ruházat védelmére, díszítésére szolgáló ruhadarab. Viselése elsősorban a ruházat, illetve a test védelmét szolgálja. Készülhet a legkülönbözőbb anyagokból felhasználás helyének és céljának megfelelően:*

kötény

5. *Testhez simuló, kivágott, elől fűzött, ujjatlan női mellény. A régebbi típusú a deréknál nem hosszabb és a nyaka erősen kivágott. A másik nyaka csukott, derékon alul ér. Legtöbbször gazdagon díszítették, elsősorban hímzéssel és cifrázással:*

pruszlák

6. *Térdig vagy combközépig érő, testhezálló, felálló gallérú, férfi posztó felsőruha:*

dolmány

7. *A comb táján bő, térdnél szűk nadrág:*

bricsesz

8. *A lányok fejét a szüzesség jelképeként övező pánt, melyet a lakodalomig viseltek:*

párta

9. *Szőrös, téli főveg:*

kucsma

10. *Kétfelől felhajtott, szépen hímzett, széles - piros, zöld vagy sárga - posztóval pántolt, ráncba szedett, bő, elől díszes köténnyel fedett szoknya:*

muszuly

5. Minták sokasága jellemzi az ősi magyar népművészeti stíluselemeket! Összekeveredtek a minták, és a jellemzők! Tegyük rendet!

Keressetek képeket az adott mintákhoz! (14-14 pont)

1. *ősi jelkép, tulajdonképpen két kígyó összefonásából keletkezett, mint az isteni végtelen erő megtestesítőit kell látnunk. A magyar mitológiában a kígyó jó állat, a ház lakóinak őrzője, amely üdvöt és szerencsét hoz; benne lakik az ősök szelleme, ezért megölni nem szabad. A kígyó ősi időktől fogva termékenység-szimbólum is, ezért kígyófejesek a női karkötők, de jelkép is, mert bőre változtatja színét.*

2. *... az állatok szarv-alakjaiból keletkeztek. A kacsaringók Altai vidéki állatstílus növényformává stilizált motívumai*

3. *... vagy bajuszalakú kettős levélformák felett lándzsa- vagy függő csepp alakú formát is találunk, belül egyszerű körrel vagy pávaszemmel való tagolással. A kettős kunkorral a középső levél összeolvadhat.*

4. *A gyakran fordul elő honfoglalás kori kerek ruhadíszek közepén. Vannak olyan szív alakú formák is, amilyenek az altaji állatstílus motívumaiból fejlődött.*

5. A virágok modellálása során a szíromlevelek állását gyakran - főleg a népi kézimunkáknál - csak egy-egy kereszttel jelölik. A négyzetbe rajzolt dőlt kereszt férfiszimbólum, amely forgást ábrázol szemben az egyenesen állóval, amely mozdulatlanságot érzékeltet. A kereszt állhat körben is, amely szintén a forgást sejteti. A forgókereszt gyorsan forogva egy kör benyomását kelti, a kör pedig mágikus jelentőségű, amely a népi élet szinte minden területén ma is fellelhető.

6. ... a körrel, mint elemi alakzattal rokon és lényegében bezáratlan körök sokaságából áll. Így a spirál térben elképzelhető átvágott és eltolt körök összességének tekinthető, amely ezáltal képessé válik a mélység és a magasság érzékletes ábrázolására.

7. A mag ősi termő erőt jelent, a szem viszont fenntartó isteni erőt.

8. A halhatatlanság jelképe, holott eredetileg csak a griff, az örök fény, a világosság volt a halhatatlanság szimbóluma.

9. Eredetileg az ősi Boldogasszony jelképei voltak,

10. A természetben élő emberek nagymértékben ki vannak szolgáltatva a természet erőinek. Az ember korán rájött arra, hogy élete legfontosabb tényezőit - a meleget, a világosságot - a Naptól kapja, ezért mindig tisztelettel tekintett ezen égitest felé. Népművészetünkben mélyen konzerválódott a napjel szinte minden formája. A napjel ősi tartalmát ugyan a magyar nép rég elfeledte, de formáját hagyományaiban mélyen konzerválta.

11. A népművészet a szerelmi jelképekben rendkívül szókimondó, ennek oka a természethez való közelség, a "természetes képmások" kézenfekvő használata, mint amilyen a szív és a tulipán. A liliumfélék - köztük a tulipán - a tavasz hírnökei, s mint ilyenek alkalmasak voltak a nőiesség, általánosítva a szerelem jelképes jelölésére. Ezért kerülhetett rá a tulipános ládára, az eladó lányok legfontosabb vagyontárgyainak az elejére. Érdekes, hogy a motívum tulipánt elnevezése egy t-vel több, mint a virág neve, és a legtöbb esetben csak távolról hasonlít virágra, valójában két egymásnak fordított S-ből kialakított jelet ábrázol.

12. A szeretet, a megértés, az odaadás jelképe a legkülönbözőbb kultúrákban. A szív a burjánzó erejéről ismert borostyán leveléből stilizálódott motívum, és így alkalmas a szexualitás és a testi szerelem kifejezésére. A tulipán és a szív jelképkapcsolat a nő-férfi szembenállás és fizikai különbségek megfogalmazása. Ezért igen gyakran egymásba rajzolják a két jelet a szerelmi ajándékokon. Ilyenkor a tulipán a nőiesség, míg a szív a férfi jelképe.

13. Az ázsiai nagyállattartó népeknek a szarvas sokoldalú élményt nyújtott. A velük való találkozás olyan szarvaskultusz kifejlődéséhez vezetett, amely hitéletüket, mítoszvilágukat mélyen áthatotta. E népeket a "csodaszarvas" csalogatta szebb tájak és jobb legelők felé.

Még a túlvilágra is nem egyszer szarvas vitte őket. A megélhetés, a bőség, a gazdagság és a termékenység elválaszthatatlan segítőtársa lett az a csodálatos állat, amelyhez egészen közel sohasem sikerült kerülniük. Őseink levédiai csodaszarvas-mítoszával szinte teljesen azonos szarvasúzás-jelenet látható a dunhunagi 249-es számú Kr.u. III-IV. századból származó barlangtemplomban. Ősi mítoszvilágunkban egy-egy villanásra feltűnő lényében népünk jólétét, az évente levett agancsa miatt újjászületését vélte felfedezni. A szarvak az erőt, a becsületet, a termékenységet, a szarvasok pedig a hosszú életet és az újjászületést jelképezték.

14. A sárkányt a kínai ember képzelete hasznos és félelmetes állatok formáiból, a szarvasból, az ökréből, a tevéből, a nyúlból, a halból, a vércséből, a kígyóból és a tigrisből alakította ki. Amint a kínai nép a tenger háborgó mozgásából a mitikus sárkányt látta, úgy az ázsiai lovas népek a zivatarfelhő örvénylő, kígyózó mozgásában jégesőt és villámokat szóró sárkány képét vélte felfedezni. Majd ezt a hiedelmet nyugatra vándorlásával magával hozta. A magyarság hiedelemvilágába a sárkány olyan mélyen beleivódott, hogy azt csakis azon területről és azon nép(ek)től vehette át, ismerhette meg, amelynek hitvilágában a sárkány központi szerepet játszott. És ez a nép a Kínai Nagy Fal keleti oldalán élő kínai lehetett - volt. A mai napig ott találjuk népmeséink sárkányt lovagló garabonciás diákjában és a székellykapu tetődíszítéseiben. Általában mesebeli, egy- vagy többfejű jóakarató lény, amelyet tisztelni kell, ha megjelenik az emberi világban. Maga a "sárkány" szó más népek nyelvében nem fordul elő, legfeljebb szomszéd népeinknél (románoknál, szlovákoknál és ukránoknál) annyiban, amennyiben ezt tőlünk vették át; úgymond ez Európában magyar eredetű.

Szöveg száma	Minta megnevezése	Képek
2	<i>S-alakúan kunkorodó levélformák</i>	
12	<i>A szív</i>	
1	<i>szalagfonat</i>	
8	<i>A páva</i>	
7	<i>A szem-dísz.</i>	
13	<i>A szarvasábrázolás.</i>	
4	<i>rosetta, rózsácska</i>	
10	<i>A napjel.</i>	
6	<i>A spirál</i>	
11	<i>Szerelmi jelképek a magyar népművészetben</i>	
9	<i>A galambok</i>	
3	<i>A kettős kunkor</i>	
14	<i>A sárkány-ábrázolás.</i>	
5	<i>A virágok</i>	

6. A Népművészet Mesterei saját közösségükön belül elismert, a környezetükre hatást gyakorló, mintaadó alkotó egyéniségek, akik jelentős hagyomány-átörökítő és értékmentő tevékenységet végeznek. A magyar állam által ezen díjjal kitüntetett tehetséges népi alkotók a szellemi kulturális örökség különböző területeinek képviselői, a hagyomány hordozói, akik tevékenységük révén megfelelnek a nemzeti jegyzékre való jelölés kritériumainak, ezért a nemzeti bizottság a Népművészet Mestere díj kitüntetettjeinek tudását és tevékenységét javasolta felvenni a szellemi kulturális örökség nemzeti jegyzékére.

Nézzetek utána, kik lehettek ők, (néhányan) akikre büszkék vagyunk! (20 pont)

Név	Érdeklenség	Falu/város	Foglalkozás
Fülöp Ferenc	a paraszti táncosok közül elsőként nyerte el a Népművészet Mestere címet 1953-ban	Decs	táncos
Vankóné Dudás Julianna	A Falum Galgamácsa c. könyv írója	Galgamácsa, Pest m.	hímző, szövő, író, 1919-1984
Kozák Éva	Hagyományos fazekas technikával, alföldi edénytípusokat készített, főleg sütőformákat és butellákat	Gerjen	keramikus
Mihalkó Gyula	A hortobágyi pásztorok hagyományos kalapjait ma már egyedül ő készíti az országban	Balmazújváros	kalapos
Domak István	Ő volt az egyik utolsó képviselője azoknak, akik aratókoszorút tudtak készíteni.	Pázmánd	vessző-, szalma-, csuhé fonó
Ország László	2003-ban - a tárgyaló népművészek között elsőként - a Magyar Kultúra Lovagja	Kunszentmárton	hímző

	<i>címmel ismerték el tevékenységeit</i>		
<i>Kalkán Mátyás</i>	<i>szegénysége vitt rá az álarc faragásra, ugyanis nem volt annyi pénze, hogy álarcot béreljen</i>	<i>Mohács</i>	<i>busómaszk-készítő</i>
<i>Kerégyártó Sándor</i>	<i>A debreceni mézeskalácsosság 20. századi legjelentősebb mestere volt</i>	<i>Debrecen</i>	<i>mézeskalácsos</i>
<i>Kovács Miklós</i>	<i>különböző kiállításokon igen népszerűek képfestő kélméi és lakástextíliái</i>	<i>Tiszaújváros</i>	<i>képfestő</i>
<i>Rátkai Sándor</i>	<i>évek óta ő a szegedi papucs készítő utolsó képviselője. 2001-ben 23 pár papucsból álló mintakollekciót adományozott a szegedi múzeumnak, ebben minden olyan papucs szerepelt, amit 1930-óta készített</i>	<i>Szeged</i>	<i>papucsos mester</i>

7. Számozással állítsátok sorrendbe az alábbi munkafolyamat lépéseit! (12 pont)

<i>szárítás</i>	<i>4</i>
<i>kinyűvés</i>	<i>2</i>
<i>áztatás</i>	<i>3</i>
<i>vetés</i>	<i>1</i>
<i>tilolás</i>	<i>5</i>
<i>fonás</i>	<i>7</i>

<i>héhelés</i>	6
<i>motollálás</i>	8
<i>gombolyítás</i>	9
<i>csévéelés</i>	11
<i>szövés</i>	12
<i>vetőfára tekerés</i>	10

*Melyik munkafolyamatra ismersz rá? (1 pont) **kenderfeldolgozás***

A kamrában a felismert munkafolyamat eszközei beszélgetnek. Vajon ki mit mondott? Írjátok a mondatok utáni vonalra az eszköz nevét! (6 pont)

- Fogaimmal selymesre fésülöm a rostokat.* **héhel, gereben**
- A karommal csattogok egy párat, és már hullik is a pozdorja.* **tiló**
- Én mondom meg a fonál hosszát.* **motolla**
- Csónakként suhanok a láncfonalak között.* **vetelő**
- Leveles ágaim közt gömbölyödik a fonál.* **gombolyító**
- Ha megpördülök, sodródna rám a szálak.* **orsó**

8. Gyűjtsetek példákat népművészeti termékek mai felhasználhatóságához! Írjátok véleményyt, hogyan jelenik meg a népművészet napjainkban! Indokoljátok meg, minek van létjogosultsága, és mi a giccs! (15 pont)

9. Párosítsátok a képeket és a neveket! A képeken látható zeneszerzők közt ki a kakukkfőjés és miért? (13 pont)

1

a-Tolcsvay Béla

2

b-Szakcsi Lakatos Béla

3

c-Szokolay Sándor

4

d-Rózsavölgyi Márk

5

e-Presser Gábor

6

f-Lehár Ferenc

7

g-Liszt Ferenc

8

h-Kodály Zoltán

9

Kacsóh Pongrác

10

Joseph Haydn – nem Magyarországon született

11

Erkel Ferenc

10. Válasszatok ki közülük egy zeneszerzőt és 8-10 mondatban ismertessétek az életét és munkásságát, különösen a magyar zeneéletben való jelentőségét! (10 pont)

11. Gondoltam egy művészre. Ki ő? (5 pont)

a. 1894. március 15 - én Budapesten született, 1925-ben elnyeri a Szinnyei Társaság díját a Savonarola című rézkarcával, naturalista művész:

Aba-Novák Vilmos

b. 1948 óta él Magyarországon, 1991-ben jelent meg az „Élet dolgai” című lemeze, 2011-ben jelent meg a „Körtánc – Kóló” című lemeze:

Sztevanovity Zorán

c. A 30-as évek elején mintázott terrakotta kispasztikák, reliefek és korongolt dístárgyak alkotásával indult művészi pályája, rendkívül gazdag életműve, bensőséges emberközpontúságot sugárzó művészete egyedülálló hangot képvisel kortárs kerámiaművészetünkben:

Kovács Margit

d. Kossuth-díjas iparművész, textil munkáin spirituális és szakrális témákat dolgoz fel meleg színekkel, a fényhatások hangsúlyozásával, alkotásai nyugalmat, erőt és harmóniát sugároznak:

Hager Ritta

e. *Habitudo*sítóként rész vesz a spanyol polgárháborúban, a „*Milicista halála*” című műve 1936-ban készült, művészként nem születési nevét használta:

Robert Capa

12. *Mi a jelentősége egy olyan művésznek a magyar művészeti életben, mint a 9-es feladat „b” művésze? Fejtsétek ki pár mondatban! (5 pont)*

13. *A debreceni Déri Múzeumban látható egy állandó kiállítás, mely egy magyar festőművész világhírű festményein mutatja be Húsvét történetét. Ki festette ezeket a képeket? Röviden ismertessétek is azokat! (5 pont)*

Munkácsy: Trilogia

14. *Miközben a keleti térrendezés - a kínai feng shui és az indiai vasati - divatja egyre szélesebb körben terjed, már-már a feledés homályába merül az ezeréves magyar házépítési szokásrend, mely nemcsak a földrajzi adottságainkra épült, hanem a magyar lélek mágikus erejét is keretbe foglalta.*

Keressétek ki a könyvtárban a „ A magyar ház mágikus titka” című könyvet és ismerjétek meg belőle ezt a tudást!

Az égtájaknak minden népnél jelentőségük van. A magyar elnevezések sok mindent elárulnak! Fejtsétek ki, pontosan mit, miket! (8 pont)

KELET-

az ébredést, a megújulást, a feltámadást, jelenti. Keletkezik igénk szintén valami új létrejöttét, megteremtődését mutatja.

DÉL -

az éltető energia, feltöltő erő

NYUGAT--

a megnyugvásra, pihenésre utal. Energiája összehúzó, összetartó, körülölel, biztonságot ad.

ÉSZAK-

az éjszakával, a sötétséggel, mozdulatlansággal kapcsolatos.

Válaszoljatok az alábbi kérdésekre röviden! (10 pont)

Mi a neve az ágasfának?

A magyar parasztház formája általában egy hosszú téglalap volt, amely a rövidebbik végével az utcafrontra nézett, és az utcafront felé a tetőt egy ágasfa tartotta. Ezt az ágasfát Boldogasszony fájának nevezték, és a házat, amikor lehetett, keletre tájolták.

Mit jelképez a mestergerenda?

A házat hosszában mestergerenda osztja, amelynek faragása a Tejutat jelképezi. A Tejút a népi csillagászat nyelvén Tündérek útja vagy Hadak útja, Lelkek útja, a végénél fekvő Szíriusz csillag pedig a Tündérfő.

Milyen csúcsjeleket használunk és miért?

A tetőszerkezet tetején a legtöbb régi házon megtalálható valamilyen csúcsjel. Általában tulipánt, csillagot, keresztet, X-jelet, gömböket, kettős keresztet faragtak egymás fölé. (hogy miért épp ezeket a jeleket? Mert az ősi rovásírás első betűi egyben isteni jelképek. Az A betű az Anyaisten (4), a B betű az Atyaisten (X), a D betű pedig a testet öltött Atyaisten, vagyis a Fiúisten (+) és főnökük a Teremtő, vagy, ahogy az ősi magyar hitvilág nevezte: "öregisten" - az ő jele az "Us+ (mint Ős).

Miért hajlék a ház magyar neve?

A régi házak ajtaja köztudottan nagyon alacsony volt, aki belépett rajta, mindenképpen fejet hajtott és levette a kalapját. A ház másik neve egyébként a "hajlék", amelyben egyértelműen megmaradt a meghajlásra, tiszteletadásra való utalás.

A hagyományos magyar térrendezés a tűzhelytől indul ki. Miért?

A ház lelke. Ezért is került mindig a ház közepére. Őseink a tűznek különös jelentőséget tulajdonítottak, A tűznek folyamatosan égnie kellett, az év egyetlen napját kivéve, amikor megszentelték és újragyújtották. A magyar térrendezés a tűzhelytől indul. A tűzhely mögül kelet felé nézve látható a ház legértékesebb része. Ez után következik a jobb kéz felé eső rész, majd a bal kéz felé eső, és végül, a legkevésbé értékes az, ami a hátunk mögé kerül.

15. Foglalfatók össze, milyen erőterek élnek a hagyományos építésű házban! Ezek milyen élettereket jelölnek ki? (6 pont)

Amikor a két alaperő - a férfi és a női erő - éppen megfelelő arányban van, akkor harmónia uralkodik, kiegyensúlyozott a ház.

1. A szellem erejének gyűjtőpontja a házban a keletre, délkeletre és délre nyíló ajtók, ablakok, illetve a padlás. Erőformája a megtisztító, növekedést beindító, kelet típusú fa-energia és a déli feltöltő tűz-erő. Az ötletek, az ihlet, a tervek, az álmok mind a szellemi erő következményei. A teremtés első fázisa, a gondolatok keletkezése. A házban a szellemi erőt "katalizáló" helyek a keleti és a déli oldalak, illetve a tetőtér. Ezekre a részekre érdemes azokat a helyiségeket építeni, ahol alkotunk, szellemi munkát végzünk; dolgozószobát, műtermet, gyerekszobát.

2. A lélek erejének központi helye: a tetőgerendák által alkotott térbeli kereszt metszéspontja, ezen kívül a tűz helye, a délnyugatra és északkeletre néző ajtók-ablakok, valamint a ház közepe. Erőformája kiegyensúlyozott, stabil földerő. Ide érdemes tenni a konyhát, étkezőt, nappalit, minden olyan helyiséget, ahol a társasági élet zajlik.

3. A teremtő-megtermékenyítő erő: a házban nyugati, illetve az északnyugati és északi oldal - a pihenés, érlelődés, a befelé fordulás helye. A hálószobák, fürdőszoba és éléskamra legjobb helye.